

*Древаль Юрій Дмитрович,
професор кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки
Національного університету цивільного захисту України,
доктор наук з державного управління, професор*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ

У сучасних політико-правових дослідженнях все частіше дискутується питання про політичну складову врегулювання суспільних відносин. Предметом аналізу стає і проблема політичного вектору різних сфер правового регулювання, що стосується нарівні з правовими науками і науки державного управління. Все більше прихильників збирає і тлумачення правових відносин, згідно з яким його «формальна концепція» потребує нагального доповнення так званою «матеріальною концепцією».

Питання щодо співвідношення політики і права завжди було актуальним, адже по суті йдеться не лише про гармонійний розвиток держави та суспільних інститутів, але і про фундаментальні засади забезпечення прав і свобод громадян. Свідомо посиленої уваги до окресленої проблематики стало і постання правової політології – відносно нового напрямку міждисциплінарних досліджень (в рамках якої, зокрема, правова політика розкривається як практична реалізація політико-правової парадигми суспільного розвитку та інструмент модернізації суспільства [1]).

Не випадково французький дослідник Ж. Бурдо ще в другій половині ХХ ст. політичну науку називав методом вивчення державного та конституційного права [2, р. 17]. Чи не півстоліття по тому його співвітчизники Ж. Жіквель та Ж-Е. Жіквель науку конституційного права взагалі ототожнили з політичним правом, наголошуючи при цьому на непересічній важливості принципу верховенства права [3, р. 1, 5]. Відтак і українські дослідники В. Горбатенко та О. Кукуруз слушно наголошують на нагальній потребі «впровадження в Україні комплексного підходу до державотворчої діяльності, розгляду політики і права як складних системних утворень в органічній єдності та взаємній опосередкованості їх змістових характеристик, подолання практики використання політики і права в популістських, егоїстичних цілях окремих суб'єктів...» [4, с. 479].

Відомо, що засобом нормативно-правового регулювання упорядковується лише частка суспільних відносин, а інша частка відноситься до сфери регулювання природного права (тобто поглядів громадян на правду, справедливість, організацію суспільного влаштування тощо). Враховуючи ж, що суспільство з часом все меншою мірою потребує регламентації та деталізації поведінки окремих громадян, проблема співвідношення писаного (чи «позитивного») та природного права стає достатньо актуальною.

Водночас на сьогодні ще залишаються остаточно нез'ясованими базові засади концепції політико-правового розвитку. Так, висловлюються концептуально суперечливі положення щодо співвідношення «політики» і «права» (тобто, виключно політичних і формально-юридичних засобів врегулювання певної частини суспільних відносин). Деякі сучасні дослідники навіть застерігають, що «політичні та правові явища і смисли історично знаходяться в опозиції один до одного» [5, с. 116].

Для з'ясування окресленої проблематики методологічне значення має положення, відповідно до якого будь-який нормативно-правовий акт у своїй сутності відображає наявні суспільні відносини (у тому числі, і політичні), а також у сукупності правових норм регулює певний спектр суспільних відносин (у тому числі, і політичних). При цьому, як в черговий раз слушно зауважує Л. Ентін, нормами права можуть бути врегульовані не всі політичні відносини [6, с. 13]. Все це свідчить про виняткову важливість політичної складової регулювання суспільних відносин, яка може бути позначена терміном «політичне право».

Виділення чи своєрідне «відособлення» політичного права – як у структурі окремих галузей права, так і в сфері соціального управління, – також пояснюється сучасною тенденцією до підвищення ролі інститутів і процесів, що забезпечують самоорганізацію суспільного життя, до вивільнення з-під опіки держави значної частини сфери соціального

регулювання. Розвинуте демократичне суспільство не вимагає детальної регламентації суспільних відносин, і чим воно більше розвинене, тим більшою мірою тяжіє до самоорганізації та самоврядування. Дійсно, сфера таких відносин доволі багатоаспектна і не може звужуватися виключно до меж «правового поля». Тому очевидно, що лише певний аспект суспільних відносин може бути врегульований виключно правовими засобами. Все інше – це поле для врегулювання засобами політичного права. На основі принципів самоврядування і саморегулювання якраз і постає «реальна» конституція демократичної держави.

У даному разі додаткову увагу слід приділити концепту парламентського права. Важливим орієнтиром для подальших розвідок із зазначеної проблематики стали напрацювання Б. Топорнін, який ще на початку 1990-х рр. виходив з того, що парламентське право важко відокремити від конституційного права, «адже воно, по-перше, вийшло з надр конституційного права і є продуктом його розвитку та, по-друге, норми конституційного права складають невід’ємну частину парламентського права, його основні початки». Разом з тим, за оцінкою вченого, «парламентське право не лише проявило всі якості самостійної галузі права, але і все більшою мірою відособлюється від конституційного права» [7, с. 1].

Загалом погоджуючись із зазначеними аргументами, слід звернути увагу і на те, що окремі аспекти парламентської діяльності взагалі не врегульовуються нормами писаного права. У країнах зі стійкими традиціями демократичного врядування такі прогалини якраз і доповнюються за допомогою суто політичних засобів: політичного права чи, в розрізі нашого предмету дослідження та згідно з авторським визначенням, «політичного парламентського права» (додатково про авторські напрацювання з окресленої проблематики див.: [8]).

Все це свідчить на користь того, що концепцію політико-правового розвитку та власне і політичне право не слід звужувати тільки до науково-операційної категорії пізнання, адже за допомогою такого права дійсно регулюються суспільні явища та процеси. Відтак, визначаючи перспективи розвитку правового регулювання, слід першочергову увагу приділяти тим сферам суспільних відносин, які можуть бути віднесені до самоорганізації та самоврядування. Природно, що при цьому необхідно враховувати необхідний рівень правової культури та правосвідомості населення.

Література:

1. Правова політологія: проблеми концептуалізації та інституціоналізації: монографія / авт. кол.; за ред. І.О. Кресіної. Київ: Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2019. 288 с.
2. Burdeau G. Droit constitutionnel et institutions politique. Paris: Libr. Generale de Droit et de Jurisprudence, 1980. 672 p.
3. Jean Gicquel, Jean-Éric Gicquel. Droit constitutionnel et institutions politiques / 34-
e édition. Paris: LGDJ, 2020-2021. 984 p. URL: <https://www.furet.com/media/pdf/feuilleter/9/7/8/2/2/7/5/0/9782275073880.pdf>
4. Горбатенко В.П., Кукуруз О.В. Конструювання політико-правової реальності: теорія, методологія, практика // Правова держава. 2021. Вип.32. С. 475-481.
5. Антонова Н.А., Крус В.И. [Рецензия]. *Вестн. Моск. ун-та. Серия 11. Право.* 2006. № 1. С. 116-120.
6. Конституционное право зарубежных стран : учеб. для вузов / под ред. М. В. Баглая, Ю. И. Лейбо, Л. М. Энтина. М.: Норма, 2004. 832 с.
7. Очерки парламентского права (зарубежный опыт) / под ред. Б.Н. Топорнина. М.: Ин-т государства и права РАН, 1993. 180 с.
8. Древаль Ю.Д. До питання про концепцію політичного парламентського права. *Право та управління: [Електрон. наук. вид.].* 2012. № 3. С. 143-152. URL: www.nbu.gov.ua/e-journals/prtup/index.html

